

**PROCEEDINGS OF THE 5th INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**ISLAMIC CIVILIZATION
IN CENTRAL ASIA:
PAST AND PRESENT**

ISBN 978-9910-9290-9-0

*2024-yil oktyabr, Toshkent,
O'zbekiston Respublikasi*

**MARKAZIY OSIYODA ISLOM SIVILIZATSIYASI:
O‘TMISH VA HOZIRGI ZAMON**

**V XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI
TO‘PLAMI**

2024-yil oktyabr, Toshkent, O‘zbekiston Respublikasi

**PROCEEDINGS OF THE 5th INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**ISLAMIC CIVILIZATION IN
CENTRAL ASIA:
PAST AND PRESENT**

October 2024, Tashkent, Republic of Uzbekistan

**«GRAND KONDOR PRINT»
TOSHKENT – 2025**

UDK: 499.379:25.19:90

KBK: 85.657.317

T 088

ISLAMIC CIVILIZATION IN CENTRAL ASIA: PAST AND PRESENT.
[To`plam]. — Toshkent.: “GRAND KONDOR PRINT”, 2025-y. 352 b.

“Markaziy Osiyoda islom sivilizatsiyasi: o‘tmish va hozirgi zamon” V xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to‘plami / Kirish so‘zi: Uyg‘un G‘afurov va Mahmud Erol Kilich. Nashr uchun mas‘ul: Jasurbek Abduqodirov. - Toshkent: O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi, 2024-y. - 352 b.

Proceedings of the 5th International Scientific-Practical Conference “Islamic Civilization in Central Asia: Past and Present” / Foreword by Uygun Gafurov and Preface by Mahmud Erol Kılıç. Editor: Jasurbek Abduqodirov. - Tashkent: International Islamic Academy of Uzbekistan, 2024. – 352 p.

Mas‘ul muharrirlar/Chief Editors:

Zohidjon Islomov, Ashirbek Mo‘minov, Ne‘matullo Muhamedov

Tahrir hay‘ati/Editorial Board:

M.E.Kılıç, U.G‘afurov, Z.Islomov, A.Mo‘minov, D.Maxsudov, G‘.Rasulov, N.Muhamedov, A.Hasanov, S.Agzamxodjayev, A.G‘aniyev, N.Nasrullayev, T.Xatamov, Sh. Toxtiyev, H.Lutfullayev, O. Tangirov, I. G‘afurova, M.Usmonov, S.G‘aybullayev, Z.Ziynatullayev, G, Sharipova, G.Ahmadjonova, J.Abduqodirov

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 18-yanvardagi 16-son buyrug‘i, Din ishlari bo‘yicha qo‘mitaning 2025-yil 23-apreldagi 03-07/2529-sonli xatiga muvofiq O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasida Islom tarixi, san‘ati va madaniyatini tadqiq etish markazi – IRCICA bilan hamkorlikda 2024-yil 3-oktyabrda **“Markaziy Osiyoda islom sivilizatsiyasi: o‘tmish va hozirgi zamon”** IV xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya tashkil qilindi.

Ushbu to‘plamda an‘anaviy xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari o‘rin olgan. Kitobda xorij va respublikamizdagi oliy va o‘rta-maxsus ta‘lim muassasalarida faoliyat olib boruvchi professor-o‘qituvchilar, tarixchilar, islomshunoslar, dinshunoslar, sharqshunoslar, manbashunoslar, san‘at va madaniyat tarixi tadqiqotchilari, shuningdek, yosh ilmiy izlanuvchilar, doktorantlar, magistr va bakalavrlarning ilmiy ishlari asosida yozilgan maqolalar jamlangan.

To‘plamga kiritilgan maqolalarda keltirilgan sana, raqam, fakt va boshqa ma‘lumotlar uchun mualliflar javobgardir.

ISBN 978-9910-9290-9-0

© «GRAND KONDOR PRINT» 2025

MUNDARIJA

U.G‘afurov. Kirish so‘zi.....	9
-------------------------------	---

PLENAR MAJLIS MA‘RUZALARI

Z.Isломov. Mahmud Zamaxshariy filologik merosining islom sivilizatsiyasi rivojidadagi o‘rni	11
Dr.D.Bayir. Bilimsel araştırmalarda veri yönetiminin önemi ve kütüphaneler	19
S.Ziyodov. Imom Buxoriy ilmiy-ma‘naviy merosida milliy qadriyatlar	26
N.S.Khalil.	31
S.Agzamxodjayev. O‘zbekiston tarixiy yodgorliklarini o‘rganishning ziyorat turizmini rivojlantirishdagi ahamiyati.....	48
G.Ibrohim.1884-1885 berlin konferansi sürecinde osmanli devleti	53
J.Karimov. Imom Moturidiyning “Kitob at-tavhid” asarining zamonaviy nashri va uning o‘zbek tilidagi tarjiması xususida.....	57
B.Ayaz. Hac: Menzılnameıerden örnekleıerle menzıller.....	61

I BO‘LIM. MARKAZIY OSIYO MINTAQASIDA ISLOM ILMLARI: SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI

S.Myrzaibraimov. Hicrî vi. Asir hanefi fakihi kadıhan el-üzçendi.....	73
T.Xatamov. Mamlakatimizda so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan diniy-ma‘rifiy islohotlar jarayoni.....	79
D.Muratov. Hadisdagi qissalarning o‘ziga xosligi.....	83
M.Abduraxmonov. Movarounnahr va Xurosonda IX-X asrlarda hadis sohasida yozilgan mo‘tabar manbalar tavsifi	86
O‘.Palvanov. Alloma Sa‘duddin Taftazoniynıng usul al-fıqh ilmıga oid asarlari	90
G‘.Rasulov. Buxoro amirlıgı davrıda ta‘lim tızımı	92
N.Hakimova. Maqosid ash sharia tushunchası va islom huquqıda tutgan o‘rni	95
N.To‘ychiyeva. Fıqh va tasavvuf munosabati bilan bog‘lıq tadqiqotlar tahlili	100
M.Usmanov. Ehsonga mufassırlar va zamonaviy olimlar ta‘rifi	103
A.Nematov. “Ta‘vılot al-Qur‘on”dagi fıqhga oid hadislar tahlili	106
M.Kadyrova. Islamic sciencıs in Central Asia.....	109
M.Sobirova.”Tarixi ibn Xaldun” asarida yoritilgan islom ilmlari tasnifi.....	112
B.Mirzayev. “Fazoil al-Qur‘on” turkumidagi asarlarning hadisnavislik rivojıdagi o‘rni	115
M.Abdurazzoqov. Imom Tabariy asarlarining islom sivilizatsiyası tarixidagi o‘rni.....	120
G.Solıyeva. S.Xondaylıqıynıng. “Me‘zon ush-shariat” asarida diniy va tarixiy voqealarga yondashuv ...	122
B.Mamashıkurov. Samarqand fıqh maktabining ilk namoyandalari va dorul Juzjoniya maktabi vakıllari faoliyati.....	126
A.Meliboyev.”Viqoyat ur -rivoya fi maoilil hidoya” asariga yozilgan sharhlar.....	129
H.Saidakbarov. Abul Fido ibn Kasirning Qur‘on ilmlariga qo‘shgan hissası.....	131
S.Salımova, O‘.Palvanov. Alloma Sa‘duddin Taftazoniynıng balog‘at ilmıga doir asarlari.....	136
H.Lutfiddinova, O‘.Palvanov. Sa‘duddin Taftazoniynıng furu‘ al fıqh ilmıga oid asarlari.....	138
B. Abduqodirov, N. Muxamedov, Qo‘qon xonligidagi maktablarf aoliyatıga oid tadqiqotlar.....	141

II BO‘LIM. MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARI ILMIY-MA‘NAVIY MEROSI

A.Erkinov. Xorıjdagi Temuriylar davrı qo‘lyozma merosini to‘plash va o‘rganish masalalari.....	144
A.M.Adam. The influence of the intellectual legacy of the central asian scholars on the works of west african ‘ulama’: the case of imam al-bukhari and al-tirmidh.....	146

N.Nasrullayev. Shamsiddin Muhammad Ko'histoniy sharhi: "Jome'ur-rumuz"	154
I.Usmonov. Hakim Termiziy va Qaffol Shohsiy – maqosidiy olimlar	158
M.Ismoilov. Kalom ilmi rivojida Xoja Muhammad Porso ilmiy merosining o'rni	161
M.Agzamova. Abu Iso Muhammad Termiziyning "Shamoil an-Nabaviyya" asarini islom tarixini o'rganishdagi ahamiyati	164
J.Sodiqov. Abu Muhammad Abdulloh Dorimiy hayoti va ilmiy faoliyati	168
S.G'aybullayev. Abu Iso Termiziyning zamondosh muhaddislar bilan ilmiy munosabatlari	171
D.Nishanova. Markaziy Osiyo tarixini o'rganishda allomalar ilmiy merosining o'rni	177
J.Sodiqov. Abu Mansur Moturidiy yashagan davrda mo'taziliylik va qarmatilylik harakatlarining kuchayishi	179
Z.Zinatullayev. Movarounnahrning o'rta asrlar tarixiga oid ba'zi manbalarning tarixshunoslik tahlili	182
M. Abduhamidov. Moturidiy va Samarqandiy aqidaviy qarashlaridagi tafovut va mutanosiblik	185
X.Hamidov. Shayx Xovandi Tahurning ilmiy merosi	189
J.Tohirov. Imom Abu Mansur Moturidiyning tafviz haqidagi qarashlari	192
N.To'rayev. Imom Buxoriyning jarhga doir atamalarni qo'llash metodi tahlili	196
G.Sharipova. Наследие великих мыслителей Центральной Азии	201
M.M.Abdupattayev. "Devonu lug'otit turk" asarida o'lim va dafn bilan bog'liq tushunchalarni yoritilishi	203
O.Baxriyev. "Sharhul viqo'ya" asariga bag'ishlangan uch hoshiya	206
O.Hoshimov. Imom Muslimning ustozlari	209
M.Y.Xoliqov. Alloma Sa'duddin Taftazoniyning hayoti va ilmiy faoliyati	211
S.G'aybullayev. XV asrda Movarounnahrda faoliyat olib brogan tarixnavislar hayoti va faoliyatiga nazar	216
O.Jabborova. Abdulla Avloniyning jadid matbuotidagi faoliyati	225
S.Yodgorova, N.Hakimova. Xatib Bag'dodiyning hayoti va ilmiy faoliyati	228
S.Sharopov. Markaziy Osiyo mutafakkirlarining ilmiy-ma'naviy merosi	231
D.Xakimjonov, T.Xatamov. Ajdodlar merosida barkamol inson g'oyalari	234
M.Rahmonova, O'.Palvanov. Sa'duddin Taftazoniyning arab tili grammatikasiga oid asarlari	236
F.Sa'dullayev. Imom Buxoriyning ilmiy merosi	239
O.Murodov, A.Hakimov. "Qobusnoma" asarining ta'limiy-tarbiyaviy ahamiyati	242
M.Muhiddinova, D.Sagdullayeva. Imom Buxoriyning ilmiy-ma'naviy merosi xususida	245
З.Хашимханова, И.Каюмова. «Аш-шамайл ал-мухаммадийя» и «сунан-и термизи»: Рукописи имама термизи в мировых фондах	248
Z.Ermatova. Imom al-Buxoriyning hayoti, ilmiy faoliyati hamda jarh va ta'dil ilmiga qo'shgan hissasi	255
Z.Ermatova, D.Muminova. Shahobiddin as-suhravardiyning so'fiylik haqida qarashlari va uning markaziy osiyoda qoldirgan ilmiy merosi	258
Q.Abdumo'minova. Imom Dorimiy hayot yo'li	261
N.Turopova. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda Hakim Termiziy faoliyatining o'rganilishi	263
Z. Zubaydullayeva, N. Muxamedov, Alisher navoiy "Hayrat ul-abror" asarida islom qadriyatlarining yoritilishi	266
A. Raxmatxonov Ibn Battutaning "Sayohatnoma" asarida Misr tarixiy obidalari haqidagi ma'lumotlar	272
R. Saidkhanbalova, N. Muxamedov. "Avorif al-maorif" - a source on the science of Sufism	269

III BO'LIM. MARKAZIY OSIYO TARIXIY YODGORLIKLARI EPIGRAFIKASI, SAN'ATI VA ARXITEKTURASI

R.Fatxullayev. Buxoro zardo'zligidagi naqsh va tasvirlarni ijtimoiy-siyosiy va badiiy aspektda o'rganish	276
D.Rahimjonov. Islom ilmlari rivojida Nasaf shahrining o'rni.....	281
O.Tangirov. Ko'kaldosh madrasasi tarixiga doir.....	284
G.Irodaxon. O'zbekistondagi Islom memoriy obidalarining o'rganilishi tarixidan	387
U.Sohibjon. Arab manbalarida Axsikent tarixini yoritilishi	291
S.M.Rayimjonov. Qaffol Shoshiy maqbarasi qabr tosh bitiklari	294
X.Xolmatov. Turkiston madrasalari: Ilmiy merosi va uyg'unlik tajribasi.	296
X.Shoiraxon. Mavlono Orif Deggaroniy ziyoratgohi	299
N.Mukhamedov. Toshkentdagi Abu Bakr Kaffol Shoshiy maqbarasining epigrafiyasi va tarixi....	301

IV BO'LIM. MARKAZIY OSIYO XALQLARINING MILLIY VA DINIY URF-ODAT, AN'ANALARIDAGI UMUMIYLIK VA O'ZIGA XOSLIK

B.Rustamov. O'zbekistonning ziyorat turizim salohiyati.....	309
S.Akmalov. Центрально-азиатская интеграция в контексте единого культурно-цивилизационного пространства	313
T.Shuxrat. . XX asrning boshlarida markaziy osiyoga eronliklarning emigratsiyasi: sabab va oqibatlar	316
S.Bobojonov. Buxoroning an'anaviy turarjoylari – etnografik turizm obyekti sifatida	320
J.Abdugodirov. Temuriylar davrida ziyorat an'analari.....	325
М.Эъзозахон. Очерк арабо-мусульманской культуры в трудах современных исламоведов Узбекистана	328
N.Ibrohim. O'zbekistondagi shia jamoalarining muqaddas joylari va ziyoratgohlari	330
N.Abdumannonov. Abu Bakr Muhammad Narshaxiyning "Buxoro tarixi" asari -o'zbekiston tarixini o'rganishdagi muhim manba	333
A.Abdurashidov, A.Ganiyev. Islom manbalarida fitnalarning bayon etilishi va uning islom svilizatsiyasidagi ahamiyati.....	336
M.Mustafoxon, R.Gayrat. Markaziy Osiyo xalqlarining milliy va diniy urf-odat, an'analaridagi umumiylik va o'ziga xoslik.....	339
N.Hilola. Ota-ona va farzand munosabati muommosini o'rganish va bolalarning shaxsiyatini shakllantirish omillari	342
Е. Низаматдинов. Бадруддин Мухаммад Қардарий яшаган даврда илм ва маданият.....	346

CONTENTS

U.Gafurov. Foreword	9
----------------------------------	---

PLENARY SESSION SPEECHES

Z.Islamov. The Role of Mahmud Zamakhshari's Philological Heritage in the Development of Islamic Civilization.....	11
Dr.D.Bayir. The Importance of Data Management in Scientific Research and Libraries	19
Sh. Ziyodov. National Values in the Scientific-Spiritual Legacy of Imam Bukhari	26
N.S.Khalil.	31
S.Agzamkhodjayev. The Importance of Studying Uzbekistan's Historical Monuments for the Development of Pilgrimage Tourism.....	48
G.Ibrahim. The Ottoman Empire during the 1884-1885 Berlin Conference Process	53
J.Kharimov. The Modern Edition of Imam Maturidi's "Kitab at-Tawhid" and Its Translation into Uzbek	57
B.Ayaz. Hajj: Stages and Examples from Travelogues	61

SECTION I. ISLAMIC SCIENCES IN CENTRAL ASIA: FORMATION AND DEVELOPMENT

S.Myrzaibraimov. Hanafi Jurist Qadihan al-Üzcendi of the 6th Hijri Century.....	73
T.Khatamov. Religious-Educational Reforms Implemented in Our Country in Recent Years.....	79
D.Muratov. The Uniqueness of Stories in Hadith.....	83
M.Abdurakhmonov. Descriptions of Authoritative Sources in Hadith Studies in Transoxiana and Khorasan in the 9th-10th Centuries	86
O'.Palvanov. Scholar Sa'duddin Taftazani's Works on Usul al-Fiqh	90
G.Rasulov. The Education System during the Bukhara Emirate	92
N.Hakimova. The Concept of Maqasid al-Sharia and Its Place in Islamic Law	95
N.To'ychiyeva. Analysis of Studies Related to the Relationship Between Fiqh and Sufism	100
M.Usmanov. The Definition of Ihsan According to Mufassirs and Modern Scholars	103
A.Nematov. Analysis of Hadiths on Fiqh in "Tawilat al-Qur'an"	106
M.Khadyrova. Islamic sciences in Central Asia	109
M.Sobirova. Classification of Islamic Sciences in Ibn Khaldun's "History"	112
B.Mirzayev. The Role of "Fazail al-Qur'an" Series in the Development of Hadith Studies	115
M.Abdurazzoqov. The Role of Imam Tabari's Works in the History of Islamic Civilization	120
G.Soliyeva. Sidqiy Xondayliqiy's Approach to Religious and Historical Events in "Me'zon ush-Shari'a"	122
B.Mamashikurov. The Early Representatives of the Samarkand Fiqh School and the Activities of the Darul Juzjaniya School.....	126
A.Meliboyev. Commentaries on "Wiqayat ur-Rivaya fi Ma'ilil Hidayah"	129
H. Saidakhbarov. The Contribution of Abu Fida Ibn Kathir to Qur'anic Sciences	131
S.Salimava, O'.Palvanov. Scholar Sa'duddin Taftazani's Works on Rhetoric.....	136
H.Lutfiddinova, O'.Palvanov. Sa'duddin Taftazani's Works on Furu' al-Fiqh.....	138
B. Abduqodirov, N.Muxamedov. Research on the Activities of Schools in the Kokand Khanate... ..	141

SECTION II. SCIENTIFIC AND SPIRITUAL HERITAGE OF CENTRAL ASIAN THINKERS

A.Erkinov. Issues of Collecting and Studying the Manuscript Heritage of the Timurid Period Abroad	144
--	-----

A.M.Adam. The influence of the intellectual legacy of the central asian scholars on the works of west african ‘ulama’: the case of imam al-bukhari and al-tirmidh.....	146
N.Nasrullayev. Shamsiddin Muhammad Kohistoni’s Commentary: "Jami' al-Rumuz"	154
I.Usmonov. Hakim Termizi and Qaffal Shashi – Maqasid Scholars	158
M.Ismoilov. The Role of Khoja Muhammad Porso’s Scientific Legacy in the Development of Kalam	161
M.Agzamova. The Significance of Abu Isa Muhammad al-Tirmidhi’s "Shama’il an-Nabawiyya" in Islamic Historical Studies.....	164
J.Sodiqov. Life and Scientific Activities of Abu Muhammad Abdullah Darimi	168
S.Gaybullayev. The Scientific Relations of Abu Isa Tirmidhi with Contemporary Hadith Scholars	171
D.Nishanova. The Role of Scholars’ Scientific Heritage in Studying Central Asian History	177
J.Sodikhov. The Rise of Mu’tazilism and Qarmatian Movements During the Time of Abu Mansur al-Maturidi.....	179
Z.Zinatullayev. Historiographical Analysis of Some Medieval Sources on the History of Transoxiana	182
M.Abdusamidov. Differences and Harmony in the Doctrinal Views of Maturidi and Samarqandi	185
X.Khamidov. The Scientific Legacy of Shaykh Khawandi Tahir	189
J.Tokhirov. Imam Abu Mansur al-Maturidi’s Views on Tafwid	192
N.To’rayev. Imam Bukhari’s Method of Using Terminologies in Jarh	196
G.Sharipova. The Legacy of Great Thinkers of Central Asia	201
M.M.Abdupattayev. The concept of death and burial in “Devonu Lug’otit Turk	203
O.Bahriyev. Three commentaries dedicated to the work “Sharhul Viqoya”	206
O.Hoshimov. The teachers of Imam Muslim	209
M.Kholiqov. The life and scientific activity of scholar Sa’duddin Taftazani	211
S.Gaybullayev. A look at the lives and activities of 15th-century historians in Mavarounnahr.....	216
O.Jabborova. Abdulla Avloni’s activities in Jadid press.....	225
S.Yodgorova, N.Khakimova. The life and scientific activity of Khatib Baghdadi.....	228
S.Sharopov. The scientific and spiritual heritage of Central Asian thinkers.....	231
D.Khakimjonov, T.Khatamov. The ideas of a perfect human in the heritage of ancestors	234
M. Rahmonova, O’. Palvanov. Sa’duddin Taftazani’s works on Arabic grammar.....	236
F.Sadullayev. The scientific legacy Imam Bukhari.....	239
O.Murodov, A.Khakimov. The educational and moral significance of the work “Qobusnama”	242
M.Muhiddinova, D.Sagdullayeva. On the Scientific and Spiritual Heritage of Imam Bukhari.....	245
Z.Hashimkhanova, I.Khayumova. “Ash-Shama’il al-Muhammadiyya” and “Sunan at-Tirmidhi”: Manuscripts of Imam Tirmidhi in world collections	248
Z.Ermatova. The life, scientific activity, and contribution of Imam al-Bukhari to the Science of Jarh and Ta’dil.....	255
Z.Ermatova, D.Muminova. The views of Shahabuddin as-Suhrawardi on Sufism and his scientific legacy in Central Asia	258
Q.Abdumominova. The Life of Imam Darimi.....	261
N.Turopova. The study of Hakim Termizi’s activities in Uzbekistan During the Years of Independence	263
Z. Zubaydullayeva, N. Mukhamedov. Illumination of Islamic Values in Alisher Navoi's Work "Khayrat ul-Abror".....	266
R. Saidkhanbalova, N. Mukhamedov. "Avorif al-maorif" - a source on the science of Sufism.....	272
A. Rakhmatkhanov Information about the historical monuments of Egypt in Ibn Battuta's work "Sayokhatnoma".....	269

**MARKAZIY OSIYO TARIXINI O'RGANISHDA ALLOMALAR
ILMIY MEROSINING O'RNI
THE ROLE OF SCHOLARS' SCIENTIFIC HERITAGE IN
STUDYING THE HISTORY OF CENTRAL ASIA**

Nishanova Dildora Komiljanovna

*Oriental universiteti "Tarix" kafedrasida v.b. dotsenti
Tarix fanlari falsafa doktori (PhD)*

Markaziy Osiyo o'zining boy tarixi va ko'plab davlatlar bilan o'rnatgan madaniy aloqalariga ega. Mazkur hudud birdamlik va bag'rikenglik asosida hamjihat bo'lib yashab kelayotgan xalqlar, millatlar hamda elatlarni birlashtirgan. Xususan, o'zining boy tarixini o'rganishda ushbu maskanda tavallud topib, faoliyat olib borgan allomalarning ilmiy meroslari o'ziga xos ahamiyatga ega. Ularni o'rganishda manbashunoslik, tarixshunoslik, huquqshunoslik hamda dinshunoslik nuqtai-nazaridan yondashish uning tarixini turlicha va atroflicha o'rganishga imkoniyat yaratadi. Buyuk ipak yo'lida joylashgan mazkur hududda ilm-fan va madaniyat doirasida faoliyat olib borgan Marg'iloniyalar, Buxoriylar, Farg'oniyalar, Termiziylar, Keshiylar, Axsikatiylarning astronomiya, tarix, geografiya, odob-axloq, fizika, kimyo, astronomiya hamda islom ilmlari doirasidagi turli yo'nalishlarga oid fan tarmoqlariga katta hissa qo'shganlar. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev ta'kidlaganidek: «tarixiy merosni asrab-avaylash, o'rganish va avlodlardan avlodlarga qoldirish ham davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biridir³³¹». Bugungi kunda olib borilayotgan islohotlar hamda allomalar ilmiy merosini o'rganish, tadbiiq etish va tarjima qilish ishlarini rivojlantirish doirasida Imom Buxoriy xalqaro limit-tadqiqot markazi, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, Hadis oliy maktabi hamda O'zbekistondagi islom sivilizatsiyasi markazi faoliyatiga katta e'tibor qaratilmoqda. Shuningdek, joriy yilning oktyabr oyida Imom Termiy tavalludining 1200 yilligini keng nishonlash maqsadida 15-avgust mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev PQ-292-sonli O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorini imzoladi.

³³¹ Mirziyoyev Sh. Islom hamkorlik tashkiloti Tashqi ishlar vazirlari kengashi 43-sessiyasining ochilish marosimidagi nutqi // Xalq so'zi, 2016, 19-oktyabr.

Unga ko‘ra, 2024 yil oktyabr oyida Imom Termiziy tavalludining 1200 yilligi keng nishonlanadi. Tadbirni yuqori saviyada nishonlash bo‘yicha bir qator chora-tadbirlar dasturi tasdiqlandi hamda mazkur dastur ijrosini ta‘minlash bir necha davlat muassasalariga yuklatildi. Mazkur dastur doirasida Imom Termiziyning «Ash-Shamoil al-Muhammadiyya» va «Sunani Termiziy» asarlarini moturidiylik aqidasi va hanafiylik mazhabiga tayangan ko‘p jildlik akademik tarjima va sharhini tayyorlash hamda ularni nashr etish, 2024 yil oktyabr oyida Toshkent shahrida «Islom – tinchlik va ezgulik dini» mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya hamda konferensiya doirasida Termiz shahrida «Imom Termiziy ilmiy merosining islom sivilizatsiyasida tutgan o‘rni» mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy anjuman o‘tkazish, 2024 yil sentyabr-oktyabr oylarida Termiz davlat universiteti va O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasida «Termiziy allomalarning ilmiy-ma‘naviy merosi: o‘tmish va bugun» mavzusida respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi hamda Imom Termiziy hayoti va ilmiy faoliyatiga oid ilmiy maqolalar tanlovini o‘tkazish kabi ishlar³³² ko‘zda tutilgan.

Ilm-fan rivojiga ulkan hissa qo‘shgan buyuk ajdodlarimizning benazir merosini ilmiy asosda chuqur o‘rganish bugungi kunning muhim masalalaridandir. Markaziy Osiyo zamini azal-azaldan ulug‘ allomalar, aziz-avliyolar vatani bo‘lib kelganini yurtdoshlarimiz va xalqaro jamoatchilik o‘rtasida keng targ‘ib qilish kabi buyuk maqsadlar asosida turli loyihalar ham faoliyat ko‘rsatmoqda. Bugungi kunda yuqorida zikr qilingan ilmiy tadqiqot markazlari hamda O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Sharqshunoslik va Tarix institutlari, shuningdek, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasida olib borilayotgan loyihalar tarmog‘i allomalar asarlarini ilmiy asosda chuqur o‘rganish, milliy-diniy qadriyatlarimizni asrab-avaylash va rivojlantirish, shu asosda yosh avlodni ezgu g‘oyalar ruhida tarbiyalashdek ulug‘vor maqsadlarga xizmat qilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti fondida 26000 jildga yaqin qo‘lyozma saqlanmoqda. Ularning ko‘pchiligida bir qancha asarlar jamlangan. Toshbosma va nashr etilgan kitoblarning umumiy soni 40000 ga yaqin jildni tashkil etadi. Ular O‘rta Osiyo, shuningdek, Sharq mamlakatlari – arab davlatlari, Afg‘oniston, Pokiston, Turkiya, Xitoy, Eron, Hindiston tarixini o‘rganishda o‘ta muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, Institutning qo‘lyozmalar xazinasida 10

³³² <https://www.lex.uz/uz/docs/-7073285>

mingga yaqin tarixiy hujjatlar ham saqlanadi. Qo‘lyozmalar majmuasidagi asarlar o‘zbek, arab, fors, tojik, urdu, pushtu, ozarbayjon, turk, tatar, turkman, uyg‘ur va boshqa sharq xalqlari tillarida yozilgan. Mazkur asarlar o‘rta asr va undan keyingi davrlar fanining turli tarmoqlariga, ya’ni tarix, adabiyot, falsafa, huquq, falakiyot, kimyo, tabobat, jug‘rofiya, dorishunoslik, til, musiqa, matematika, ma’dansunoslik va boshqa sohalarga oid³³³. Hozirgi kunda mazkur dargohda saqlanayotgan qo‘lyozma va toshbosma asarlarni tadqiq etish maqsadida dunyoning turli mamlakatlaridan olimlar hamda tadqiqotchilar tashrif buyurmoqdalar. Yurtimizda faoliyat olib borayotgan qo‘lyozmalar fondlari, muzeylar eksponatlari manbashunos, muzeyshunos hamda sharqshunos tadqiqotchilarning tadqiqot mavzusiga xizmat qilmoqda. Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, bugungi kunda berilayotgan imkoniyatlardan keng foydalangan holda allomalarimizning ilmiy merosini yanada keng o‘rganish yurtimiz tarixiga va turizm faoliyatiga katta hissa qo‘shadi.

**ABU MANSUR MOTURIDIY YASHAGAN DAVRDA
MO‘TAZILIYLIK VA QARMATIYLIK HARAKATLARINING
KUCHAYISHI**

**THE RISE OF MU'TAZILISM AND QARMATIANISM DURING
THE TIME OF ABU MANSUR MATURIDI**

Sodiqov Jo‘rabek Sobirboyevich,

O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi

“Islomshunoslik va islom sivilizatsiyasini o‘rganish ICESCO”

Dots.v.b., islomshunoslik fanlari PhD

IX–X asrlarda qadimgi yunon falsafasining chuqur ʻrganishi va islom oламида кенг ʻyiliши ҳам ʻyitiқodий масалаларни мантиқий асослаш зарурат туғдирарди. Ана шундай шароитда икки томонни: нақл ва ақлни, мантиқ ва шариатни ʻзаро жамлай оладиган уламоларга катта эҳтиёж сезилди. Мотуридий илмий фаолиятида мўътазилӣликка қарши раддияларнинг салмоқли ʻрин эгаллашини ҳам айнан мана шу – икки ʻyitiқod вакиллари ʻртасидаги ғоявий курашнинг яққол ифодаси дейиш мумкин.

Имом Абу Мансур Мотуридий ва у зотнинг асҳоблари билан бир қаторда ушбу диёрдан ислом тарихидаги машҳур мутакаллимлардан яна

³³³ <https://beruni.uz/en-ca/tuzilma/institut-tarixi2.html>